

ממשלה חדשה בישראל: תגובות ראשונות מאת מומחי מכון מיתוים

יוני 2021

ב-13 ביוני 2021 הושבעה הממשלה ה-36 של מדינת ישראל בראשותם של נפתלי בנט ויאיר לפיד (ברוטציה) – ממשלה ראשונה מאז 2009 שבראשה לא יעמוד בנימין נתניהו. בנוסף, מרבית המשרות הקשורות במערך החוץ (כולל שר החוץ וראשות ועדת החוץ והבטחון) בממשלה החדשה יאוישו על ידי מחנה המרכז ומחנה השמאל. מסמך זה מרכז תגובות ראשונות להקמת הממשלה מאת מומחי מכון מיתוים: ד"ר גיל מורסיאנו מציג את ממשלת השינוי כממשלת שיקום וקורא להתנתקות ממערכות הבריתות שהיו קשורות בנתניהו; ד"ר נמרוד גורן משרטט את מרחב ההסכמה הרחב הקיים בנושאי יחסי חוץ שיאפשר לשותפים לדלג מעל הבדלים אידיאולוגיים; מירב כהנא – דגן מברכת על השינוי בתחום היצוג המגדרי בפורומים אסטרטגיים; ד"ר ליאור להרס מתאר את הפערים בין גישת בנט ל"צמצום הסכסוך" ובין המשך פעולות ישראליות חד צדדיות בשטח, ורואה עימות עם ממשל ביידן והאגף השמאלי בממשלה כאפשרות סבירה; ד"ר רועי קיבריק סבור כי גם תחת המגבלה של הסכסוך הישראלי-פלסטיני לממשלה החדשה יש עדיין מרחב לפעולה משמעותית ביחסי-החוץ, ד"ר מאיה שיאון צדקיהו רואה בנפילת נתניהו הזדמנות לחידוש הדיאלוג עם הדרג עם האיחוד האירופי וההזדמנויות הכלכליות שלצידו אם רק ישתנה הטון בממשלת ישראל כלפי תהליך השלום; סנא כנאנה מתארת את הקואליציה החדשה כממשלת כלל שבטי ישראל, אך תוהה האם ייצוג מספרי מבטיח שותפות שווה בממשל; נדב תמיר מזהה הזדמנות לפתוח דף חדש מול הממשל האמריקאי; וח"כ לשעבר קסניה סבטלובה קוראת לתעדוף מחדש של יחסי ישראל עם ירדן על רקע נקודת השפל הנוכחית.

על ממשלת השינוי לפעול כממשלת שיקום בתחום יחסי החוץ

ד"ר גיל מורסיאנו
מנכ"ל מכון מיתוים

מטרת הממשלה החדשה היא שיקום – והדבר נכון שבעתיים בכל הקשור ליחסי החוץ של ישראל עם גורמי מפתח לעתידה ושגשוגה. אומנם, מדובר בממשלת קצוות אידיאולוגיים, המבוססת על הסכמה רחבה, שצפויה להיות מוגבלת בהוצאה לפועל של מהלכים משמעותיים. מאידך, זו היא ממשלה שאינה כבולה למערכת הבריתות והמטענים הפרסונליים של בנימין נתניהו. אנו נוטים להמעיט בחשיבות בחירת נתניהו למתג את ישראל כחלק מציר של דמוקרטיה לא-ליברליות. החיבור נתניהו-טראמפ-בולסונו-אורבן אולי סיפק דיבידנדים קצרי מועד אבל הפך את ממשלת ישראל ליריב אידיאולוגי פוטנציאלי עבור המפלגה הדמוקרטית בארה"ב ומדינות המערב הליברליות. שיקום מתחיל בבניה מחדש של אמון הדדי ושותפות ערכית עם גורמים אלו. יציאת נתניהו מסירה מגבלות גם במרחב האזורי – אומנם נתניהו חתום על הסכמי אברהם, אבל היכולת לפתחם לשוב שוויון בהשתלבות של ישראל באזור הוגבלה מאוד לאור מדיניות. לפני כולן ישראל תצטרך לשקם את היחסים החשובים עם ירדן שהגיעו לשפל משמעותי בתקופתו. ברמת משרתי הציבור, שיקום משמעו גם ניהול תקין. ממשלה שפוייה, אליבא דלפיד - היא גם ממשלה שמנהלת את יחסי החוץ שלה באופן שפוי במקום ככלי לחיזוק הבייס הפוליטי או כאתן למקורבים.

מרחב ההסכמה הרחב הקיים בתחום יחסי-החוץ יאפשר לממשלה החדשה לפעול על אף הפערים האידיאולוגיים

ד"ר נמרוד גורן נשיא מכון מיתווים

הקמת ממשלת שינוי מייצרת תקווה והזדמנות לשיפור משמעותי במדיניות-החוץ הישראלית. התפיסה הרווחת היא שעל רקע הפערים האידיאולוגיים בין חברותיה, הממשלה תהיה משותקת מעשייה מדינית, ועיקר תועלתה תהיה בתחומים אחרים. הדבר נכון אולי בנוגע לצעדים דרמטיים בסוגיה הפלסטינית – דוגמת פינוי ישובים או סיפוח שטחים, שלא צפויים להתרחש – אך בכך לא מסתכמת זירת מדיניות-החוץ הישראלית. הנזק שנגרם תחת ממשלות נתניהו למערך החוץ הישראלי, הטעויות המדיניות שנעשו והפוטנציאל האזורי שלא מומש – כל אלה משמשים כר פורה לפעולה לממשלת השינוי, ובסוגיות שעל רובן יוכלו המפלגות השונות להגיע להסכמה. מפלגות השמאל, המרכז והימין שבקואליציה מסוגלות להגיע להסכמות בדבר שורת יעדים דחופים במדיניות-החוץ הישראלית: בניית אמון מחדש עם בית המלוכה הירדני ושיקום הקשרים בעלי החשיבות האסטרטגית עם הממלכה; העמקת הקשרים עם המפלגה הדמוקרטית בארה"ב להבטחת תמיכה דו-מפלגתית בישראל; מינוף הסכמי הנורמליזציה עם מדינות ערב לכדי שיתופי פעולה בילטרליים ואזוריים; שיפור היחסים עם האיחוד האירופי וחידוש הדיאלוג הפוליטי רם-הדרג איתו, שקפוא מאז 2012; מינוף ההזדמנויות לישראל במזרח אגן הים התיכון, כולל החזרת יחסים עם תורכיה לדרג שגריר וקידום המשא ומתן על הגבול הימי עם לבנון; וחיזוק הגורמים המתונים בהנהגה הפלסטינית, על חשבון החמאס, תוך חידוש ערוצי הדיאלוג עמם וקידום אינטרסים משותפים.

ממשלת השינוי מציבה רף גבוה בתחום השיוויון המגדרי

מירב כהנא-דגן סגנית ראש מכון מיתווים

הממשלה ה-36 של מדינת ישראל, ממשלת השינוי, היא ממשלה מגוונת מבחינה פוליטית, אבל גם מבחינה מגדרית: תשע שרות, שש יושבות ראש של ועדות, שלוש חברות קבינט ביטחוני, שתי סגניות ליו"ר הכנסת ויושבת ראש קואליציה (בפעם השניה בתולדות ישראל). מדובר במספר שיא של שרות ומספר מעודד של נשים בתפקידי מפתח בכנסת ובממשלה, בדגש על הובלה בתחום יחסי החוץ והביטחון. למרבה הצער, גם בשנת 2021 זה לא דבר מובן מאליו במדינת ישראל. למרות הגישה החיובית (כביכול) כלפי החלטה 1325 של מועצת הביטחון של האו"ם, הקובעת כי נשים צריכות להיות מיוצגות בתהליכי קבלת החלטות בנושאי שלום וביטחון, ולמרות שהבטחת ייצוג הולם של נשים במוקדי קבלת החלטות מחויבת על פי חוק בישראל - במבחן המציאות מקומן נפקד. בשנה האחרונה, שנת הקורונה, ראינו כיצד נשים בישראל נדחקות הצידה ומודרות ממוקדי קבלת החלטות מהותיים כמו קבינט הקורונה. יש לקוות שהממשלה החדשה תפעל לתיקון עוולות מסוג זה – שפוגעות לא רק בשיוויון המגדרי, אלא גם בביטחון הלאומי של מדינת ישראל. נשים צריכות לקחת חלק פעיל ומשמעותי בכל פורום של קבלת החלטות אסטרטגיות. רשימת המינויים של הממשלה החדשה היא התחלה מצוינת לכך. כעת, רק צריך להמשיך ולממש את מה שנחתם בסעיף 30 של קווי היסוד של הממשלה: "הממשלה תפעל לשיוויון חברתי מלא בין גברים ונשים".

הממשלה החדשה תפעל ל"צמצום הסכסוך", אך האם תוכל להימנע מהתנגשויות עם הממשל האמריקאי?

ד"ר ליאור להרס מנהל התכנית לקידום שלום ישראלי-פלסטיני במכון מיתווים

קיימת הסכמה רחבה שהממשלה החדשה תימנע מצעדים משמעותיים בנושא הפלסטיני ודוברים בקואליציה הדגישו שלא יהיה סיפוח אבל גם לא תקום מדינה פלסטינית. אם הנחה זו נכונה, עולה השאלה לגבי המדיניות הצפויה בתוך קווי מתאר אלו. רמז לכך ניתן היה לשמוע בנאומו של בנט בכנסת, שבו הצהיר ש"שקט יוביל למהלכים בתחום הכלכלי, הפחתת החיכוך וצמצום הסכסוך". דברי בנט שונים מתוכניתו מ-2012 לסיפוח שטחי C, אך קשה להעריך מה כוונתו ודבריו מזכירים את ההצעות של נתניהו ל"שלום כלכלי". בניגוד לעבר, בנט לא צפוי לעמוד בזמן הקרוב בפני לחץ אמריקאי לחידוש שיחות על הסכם קבע, אך צפויה בהחלט התנגשות עם

ושינגטון, ועם שחקנים בינלאומיים נוספים, סביב פעולות חד צדדיות בשטח. בנט כבר שרטט את קווי המחלוקת כשהצהיר בכנסת על כוונתו "לחזק את ההתיישבות" ו"להבטיח את האינטרס הלאומי בשטחי C" (רמז להריסה של בנייה פלסטינית). בנושאים אלו ממשל בידן צפוי להוביל התנגדות חריפה. גם אם ירושלים וושינגטון ינסו להימנע בתקופה הקרובה מעימות בנושא הפלסטיני, התפתחויות נפיצות כמו פינוי משפחות פלסטיניות בשייח' ג'ראח, המאחז החדש "אביתר" ו"מצעד הדגלים", עלולות להוביל להתנגשות מוקדם מהצפוי. יש לקוות כי אל מול המאמצים של גורמי הימין בממשלה בנושאים אלו, יפעלו אנשי מחנה השלום בממשלה לקדם כיוון פעולה חיובי בזירה הפלסטינית, ובכלל זה יפעלו ליצירת ערוצי דיאלוג עם עמיתיהם בממשלה הפלסטינית.

תחת המגבלה של הסכסוך הישראלי-פלסטיני לממשלה החדשה עדיין יש מרחב לפעולה משמעותית ביחסי-החוץ

ד"ר רועי קיבריק מנהל המחקרים במכון מיתווים

יחסי החוץ של ישראל צבועים במידה רבה מאוד בסכסוך הישראלי-פלסטיני. זו בדיוק הסוגייה שמגדירה למעשה את מרחב הפעולה המשותף של הממשלה החדשה. יחד עם זאת, ובתוך מרחב ההסכמה המצומצם, יש כמה סוגיות-חוץ בהן הממשלה החדשה יכולה לפעול יחד, להמשיך מאמצים חיוביים של הממשלה הקודמת, ולשנות במקומות בהם היא כשלה. הממשלה החדשה יכולה וצריכה להמשיך ולחזק את שיתופי הפעולה עם המדינות השכנות במזרח התיכון ובאגן הים התיכון, ולהמשיך בתהליך שיקום וחיזוק הקשר עם אירופה שהניע שר החוץ היוצא אשכנזי. היא יכולה וצריכה לשנות כיוון ביחסיה עם ארה"ב ולשקם את התמיכה הדו-מפלגתית ואת היחסים עם הקהילה היהודית הפרוגרסיבית. היא יכולה וצריכה לשנות כיוון ולהתרחק ממנהיגים פופוליסטים, גזענים ואנטישמיים אשר חובקו על ידי ראש הממשלה הקודם. היא יכולה וצריכה לפעול ביתר שאת להשתלבות ישראל במוסדות ובמאמצים הבינלאומיים – בוודאי בתחום המאבק במשבר האקלים, אך גם בתחומי הכלכלה, סיוע החוץ, הבריאות, המחקר, השוויון המגדרי ועוד. כל אלו נושאים הנמצאים בתחום ההסכמה האפשרית של הממשלה, ויש בהם משום הזדמנות טובה עבור אזרחי ותושבי ישראל.

לאחר עשור של קיפאון מול האיחוד האירופי - הזדמנות לבנט ולפייד לשרג את היחסים עמו

ד"ר מאיה שיאון צדקיהו מנהלת התכנית ליחסי ישראל-אירופה במכון מיתווים

מדינות חברות באיחוד האירופי חיכו לנפילת נתניהו. בעשור האחרון תחת ממשלות נתניהו השונות, יחסי ישראל עם האיחוד האירופי הגיעו לדרגת קיפאון הולכת וגוברת. מועצת האסוציאציה לא התכנסה מאז 2013. בשנה האחרונה שר החוץ אשכנזי הצליח לשפר את היחסים עם מרבית המדינות החברות באיחוד האירופי. נשיא צרפת, עמנואל מקרון, ביטא את שאיפתו כי תהליך השלום הישראלי-פלסטיני יתחדש, ואמר כי צרפת מוכנה לסייע לצדדים בכך. הסיכויים שממשלה כה מקוטבת בראשות בנט תחדש את תהליך השלום קלושים. עם זאת, אם יאיר לפיד, כשר החוץ החדש, יציע שיח חיובי יותר בנושא ובנט לא יתבטא במופגן כנגד התהליך, הדרך לחידוש כינוס מועצת האסוציאציה, בה אמור להתקיים דיאלוג רם-דרג ממוסד עם האיחוד האירופי, עשויה להפתח ולשרג את יחסי ישראל עם האיחוד האירופי, שותף הסחר והמחקר וחדשנות הראשי של ישראל. כמי שמגיע מתחום ההיי-טק, סביר להניח כי בנט יכיר בערכו הגבוה של האיחוד האירופי, עימו צפויה ישראל לחתום בקרוב על הצטרפותה לתכנית המחקר והחדשנות "הורייזון אירופה", בה האיחוד צפוי להשקיע כ-95 מיליארד אירו בשבע השנים הקרובות. זהו מקור לצמיחה ופיתוח שכלכלת ישראל תהנה ממנו וזקוקה לו. לפיד צריך לשנס כוחותיו לרתום את בנט לצידו. לכל הפחות, לפיד צריך להוסיף לרשימת ערי הבירה בהן יבקר בשנתו הראשונה את בריסל, בירת האיחוד האירופי.

האם קואליציית כלל שבטי ישראל מבטיחה גם שותפות שווה בממשל?

סנא כנאנה חוקרת במכון מיתווים

הממשלה החדשה, בהרכבה הרחב שכולל 8 סיעות וכ-28 שרים, מסמנת את ההתפוררות (דיסאינטגרציה) הפנימית הפוטנציאלית של הפרויקט הציוני באם ימשיך להישען על ייצוג קבוצות מסוימות והדרת אחרות מכלל הקבוצות המרכיבות את החברה הישראלית. עם זאת, ממשלת השינוי מביאה שתי בשורות חשובות; האחת, סיום עידן נתניהו וחורבן הדמוקרטיה שעידן זה סימן, והשניה הינה הצפת כל השסעים והקרעים בחברה הישראלית אשר בגינם, וללא ניסיון אמיתי לאחותם, סכנת ההתפוררות הפנימית תמשיך לרחף מעל ראשי כלל האזרחים הישראלים. הצורך בחיבור בין שמונה סיעות עם אג'נדות כל כך שונות, החל מהימין הציוני המתנחל ועד התנועה האיסלאמית של האזרחים הפלסטינים בישראל, מדגים שאי אפשר להתעלם יותר מאף קבוצה. השאלה היא האם יש בכסא סביב שולחן הקואליציה כדי להבטיח שותפות אמת בממשל או שהכללת רע"מ בקואליציה תתברר להיות מינוי חסר השפעה ותשמש כלי יח"צנות לממשלה כדי לחסום ביקורת בינלאומית כלפי המדינות הגזענית של ישראל נגד תושביה הערבים-פלסטינים. כפלסטינית אזרחית ישראל, אינני רואה בכניסה של רע"מ לממשלה צעד היסטורי. במיוחד שהאילוף בקול הפוליטי של ראש הסיעה כבר ניכר בצמצום השאיפות שלנו לתחום הזכויות האזרחיות בלבד תוך ניתוקנו מהקשר, הבלתי ניתן להכחשה, לעמנו הפלסטיני. כמו כן, איני יכולה לראות בשורה חיובית בבחירה למשרת ראש הממשלה במי שדוגל בהחלת הריבונות הישראלית על שטחי C ביהודה ושומרון. נפתלי בנט אינו אלא פנים אחרות של אותה מדיניות להנצחת הכיבוש והרחבת פעילות נישול הקרקעות מידיים פלסטיניות. מדיניותו תמשיך לנהל את הקונפליקט לטובת הצד היהודי תוך התעלמות מזכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני במולדתו.

הממשלות החדשות בישראל ובארה"ב כהזדמנות לפתיחת דף חדש ביחסי המדינות

הדיפלומט לשעבר נדב תמיר חבר ועד מנהל במכון מיתווים

הגישות הדומות של בידן ולפיד עשויות להביא שינוי ביחסי שתי המדינות למרות חוסר יכולתה של הממשלה החדשה להוביל יוזמה משמעותית. עצם החזרה לגישה המסורתית של כבוד הדדי בין המדינות מסמן תחילתו של ריפוי הכרחי. ישראל חייבת לחזור לעמדה של בת ברית קרובה שמסוגלת לנהל אי הסכמות באופן קונסטרוקטיבי ולא דרך התקשורת, או באמצעות התערבות בפוליטיקה האמריקאית. בהקשר זה, ישראל תוכל להשפיע על הסכם הגרעין עם איראן באופן מיטבי אם תשתף פעולה עם ארה"ב במקום להילחם בכוונת ממשל בידן לחזור למתווה הסכם הגרעין עם איראן על מנת לשפרו ולהאריכו. ישראל צריכה לפעול עם ממשל בידן על מנת לחזק את הגורמים המתונים ברשות הפלסטינית ולהכיל את חמאס באופן בו ניתן יהיה לטפל בצרכים ההומנטרים של עזה מבלי להנציח את שלטון חמאס. ישראל תצטרך להימנע מצעדים חד צדדיים בירושלים ובשטחי C בתאום עם ממשל בידן באופן שלא יביך את הירדנים, המצרים והשותפות החדשות של תהליך הנורמליזציה. השותפות בין ממשל בידן לממשלה החדשה בישראל יכולה לפתוח דף חדש ביחסי שתי המדינות עם הממשלות הליברליות ברחבי העולם ובעיקר באירופה לאחר שנים בהן השותפות של טראמפ ונתניהו ראתה בממשלות הסמכותניות והפופוליסטיות כבנות ברית.

על הממשלה החדשה לתעדף מחדש את היחסים הביילטרליים עם ירדן

ח"כ לשעבר קסניה סבטלובה מנהלת התכנית ליחסי ישראל-המזרח התיכון במכון מיתווים

הממשלה החדשה חייבת לתעדף מחדש את יחסיה עם הממלכה הירדנית ההאשמית ולפעול למען שיפורם באופן מידי. ממשלת נתניהו הפכה את ירדן ללא רלוונטית ובכך פגעה במערך היחסים האסטרטגי של מדינת ישראל באזור. רה"מ בנט ושר החוץ לפיד יכולים וצריכים לתקן את הנזק שנעשה. בתווך הקצר כדאי לקדם שיחות טלפון ופגישות, ובתווך הארוך - פרויקטים משותפים בתחום של מים, אנרגיה וטכנולוגיות חדישות שיתרמו לחיזוק היחסים הביילטרליים.